

**ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЛЕСІ УКРАЇНКИ**

ЛОКАЙЧУК СВІТЛАНА МИХАЙЛІВНА

УДК 811.161.2'373 : 902

**СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА АРХЕОЛОГІЧНА
ТЕРМІНОСИСТЕМА
(СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНИЙ АСПЕКТ)**

Спеціальність 10.02.01. – українська мова

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Луцьк – 2009

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі історії та культури української мови Волинського національного університету імені Лесі Українки Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник – кандидат філологічних наук, професор
Симоненко Людмила Олександрівна,
Інститут української мови НАН України,
завідувач відділу наукової термінології.

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
Бойко Надія Іванівна,
Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя,
завідувач кафедри української мови;

кандидат філологічних наук, доцент
Козловська Лариса Степанівна,
ДВНЗ “Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана”,
завідувач кафедри української мови та
літератури.

Захист відбудеться 29 січня 2010 р. о 14 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 32.051.02 у Волинському національному університеті імені Лесі Українки (43000, м. Луцьк, вул. Винниченка, 30 а, ауд. 41).

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Волинського національного університету імені Лесі Українки за адресою: 43000, м. Луцьк, вул. Винниченка, 30 а.

Автореферат розісланий 26 грудня 2009 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат філологічних наук, доцент

Н. М. Костусяк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

З початку 90-их років XX століття посилювався науковий інтерес до вивчення окремих термінологій. Предметом лінгвістичного аналізу стали терміносистеми технічної, економічно-фінансової, правової, природничої, медичної, гуманітарної, інших наукових сфер. Увагу дослідників привертала чинники, які впливають на формування та розвиток галузевих термінологій, активні процеси термінологічної деривації, системні параметри спеціальної лексики.

Теоретичні проблеми термінознавства, склад і структура українських терміносистем, особливості функціонування термінів та шляхи унормування галузевих термінологій розглядали в наукових студіях А. С. Д'яков, Т. Р. Кияк, І. М. Кочан, А. В. Крижанівська, Л. Д. Малевич, Г. П. Мацюк, Т. І. Панько, Л. М. Полюга, Л. О. Симоненко, О. О. Тараненко та ін.

Вивченню української термінології гуманітарного циклу, до якого належить і археологічна терміносистема, присвячено праці Т. О. Бевз (педагогічна лексика), Л. М. Веклинець (психологічна термінологія), З. Й. Куньч (риторична термінологія), М. В. Комової (документознавчі терміни), Т. І. Панько (суспільно-політична термінологія), Н. М. Поліщук (дипломатична лексика), Н. А. Москаленко, О. В. Медведь та І. А. Ярошевич (граматична термінологія), у яких дослідники наголошують на особливій природі термінів гуманітарних наук, що спричинено характером відображуваних ними понять.

Як одна з підмов гуманітарного циклу археологічна терміносистема відрізняється від термінологій точних та природничих наук. Специфіка її полягає в тісній взаємодії з лексикою загальнолітературної мови та з термінами суміжних наук (геології, географії, етнології, мистецтвознавства, біології тощо).

Актуальність теми зумовлена тим, що українська археологічна термінологія (УАТ) із часу свого становлення наприкінці XIX ст. ще не була предметом наукового аналізу в українському мовознавстві. Витлумачення та історію виникнення деяких термінів лише принагідно подавали фахівці-археологи (наприклад, П. П. Толочко, І. Г. Шовкопляс, Г. В. Охріменко, Д. Я. Телегін, К. П. Бунятян, Л. Л. Залізняк, М. М. Відейко, М. М. Кучинко) в монографіях, посібниках, статтях.

Актуальність дослідження мотивована необхідністю застосування комплексного підходу до опису сукупності археологічних термінів як засобу вираження спеціального змісту, що поєднує два аспекти: вивчення логіко-поняттєвого апарату та аналіз структурно-семантичних, лексико-генетичних особливостей археологічної термінолексики.

Вибір теми дисертації зумовлений тим, що метамова однієї з найцікавіших наук історичного циклу – **археології**, яка реконструює історію людства за рештками матеріальної культури (знарядь праці, предметів побуту, житлових,

оборонних, господарських споруд, поховальних пам'яток), до цього часу залишалася “білою плямою” в українському мовознавстві.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано в межах наукової теми кафедри історії та культури української мови Волинського національного університету імені Лесі Українки “Поліфункціональний статус української мови в синхронії і діяхронії”. Дослідження відповідає також темі “Динаміка поповнення терміносистем української мови на початку ХХІ ст.” відділу наукової термінології Інституту української мови НАН України.

Мета дисертаційної праці – комплексний лінгвістичний аналіз сучасної української археологічної терміносистеми як складника національної наукової термінології.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі основні **завдання**:

- схарактеризувати системну організацію сучасної української археологічної термінології;
- проаналізувати етапи формування УАТ;
- розкрити специфічні лексико-семантичні відношення, властиві метамові української археологічної науки;
- з'ясувати способи термінологічної деривації та продуктивність словотвірних типів;
- виявити найтиповіші семантичні трансформації в процесі вторинної номінації археологічних понять;
- дослідити іншомовні запозичення в складі УАТ.

Об'єкт дослідження – сучасна українська археологічна терміносистема як окрема підсистема української наукової мови.

Предмет дослідження – системні відношення та дериваційні процеси, властиві термінам сучасної української археологічної науки.

Джерельна база дослідження. Матеріалом для дослідження стали понад 2500 одиниць археологічної термінолексики, зафіксованих у фахових монографіях, статтях, підручниках і навчальних посібниках для студентів, лексикографічних джерелах. До аналізу включено терміни зі статей початку ХХ ст., опубліковані окремими виданнями та в Наукових Записках НТШ, Коротких звідомленнях Всеукраїнського археологічного комітету (ВУАКу), Записках ВУАКу тощо.

Для порівняння українських археологічних термінів з іншомовними залучено матеріали російською, білоруською, польською, чеською, частково словацькою, французькою, англійською та німецькою мовами. Використано перекладні словники.

Методи дослідження. Основним методом дослідження обрано описовий метод синхронного аналізу археологічних термінів. Для з'ясування етимології термінологічних одиниць, виявлених у лексикографічних джерелах і виділених

із галузевих текстів, застосовано елементи діяхронного аналізу. У праці також використано зіставний метод опрацювання матеріалу та метод кількісних підрахунків.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що вперше в українському мовознавстві розглянуто систему термінів археології, їхній склад і структурні типи, визначено основні джерела та способи номінації археологічних понять, проаналізовано лексико-семантичні явища, які відображені в археологічній терміносистемі. До наукового обігу залучено фактичний матеріал (понад 2500 однослівних та складених термінів), який досі не був предметом лінгвістичного аналізу. У дисертації встановлено, що типи відношень між археологічними термінами засвідчують їхній системний характер, запропоновано періодизацію розвитку археологічної термінології, схарактеризовано лексико-семантичні особливості аналізованих термінів.

Теоретичне значення дослідження полягає в поглибленні відомостей про характер формування й закономірності розвитку словникового складу української наукової мови, зокрема археологічної термінолексики. Сформульовані теоретичні положення можуть бути використані при написанні узагальнювальних праць з актуальних питань теорії терміна, його взаємодії із загальнонавчальною лексикою, закономірностей формування термінологічної системи, при розробленні теоретичних засад відбору термінологічної лексики в тлумачних та перекладних словниках української мови.

Дисертація має **практичне значення**, оскільки зібрані й проаналізовані матеріали можуть бути втілені в навчальному процесі, зокрема у викладанні курсу історії української літературної мови, проведенні спецкурсів та спецсемінарів із українського термінознавства, у роботі лінгвістичних гуртків вишів і загальноосвітніх закладів, у лексикографічній практиці. Отримані **результати** становитимуть інтерес для мовознавців, істориків, краєзнавців та знайдуть застосування у викладанні навчального курсу “Українська мова за професійним спрямуванням”, спецкурсу “Археологічні джерела стародавньої історії Волині”.

Апробація положень та висновків дисертації відбулася на Всеукраїнській науковій конференції, присвяченій 80-річчю проф. Н. І. Тоцької та І. К. Кучеренка (Київ, 2003 р.), шести звітних наукових конференціях викладачів та студентів ВНУ ім. Лесі Українки “Дні науки” (2004 – 2009 рр.), XVII Міжнародній науковій конференції “Мова і культура” (Київ, 2008 р.), Міжнародній науковій конференції “Українська термінологія і сучасність” (Київ, 2009 р.); на засіданнях кафедри історії та культури української мови Волинського національного університету імені Лесі Українки та відділу наукової термінології Інституту української мови НАН України.

Публікації. Основні положення дисертації висвітлено у восьми публікаціях, п'ять із них (усі статті одноосібні) – в наукових фахових виданнях, затверджених ВАКом України.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, загальних висновків, списку використаної літератури (276 позиції), списку використаних джерел та їх умовних скорочень (93 позиції) та додатка – словника археологічної лексики, не засвідченої в лексикографічних виданнях 90-х років XX ст. Словник укладено на основі археологічних праць останніх 15 років. Загальний обсяг роботи – 214 сторінок, з них основного тексту – 165 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми дисертації, її актуальність, наукову новизну, сформульовано мету й основні завдання дослідження, визначено предмет, об'єкт, джерельну базу, методи опрацювання фактичного матеріалу, окреслено теоретичне й практичне значення отриманих результатів та форми їх апробації.

Перший розділ “**Системна організація сучасної української археологічної термінології (УАТ)**” об'єднує чотири підрозділи, в яких схарактеризовано склад та особливості досліджуваної терміносистеми в такій послідовності: основи виділення базових термінів археології, тематичні групи в складі УАТ, формування української археологічної терміносистеми, лексико-семантичні відношення – синонімія, антонімія, полісемія – в межах УАТ.

Системні ознаки термінологічного складу лексики є тією основною базою, яка забезпечує пізнавально-комунікативну досконалість наукового поняття. На відміну від загальноповживаної лексики термінологія пов'язана з науковими концепціями та з предметним знанням тієї галузі, поняття якої термінується.

Зважаючи на незначну ізольованість археологічної термінології від загальнолітературної лексики, що зумовлено об'єктом археології як науки, яка вивчає рештки матеріальної культури минулого, розмежовуємо поняття ‘археологічна лексика’ та ‘археологічна термінологія’. Під **археологічною лексикою** розуміємо назви предметів або явищ, які є об'єктом археологічних досліджень (*житло, вогнище, посудина, серп, ніж, яма, вістря* тощо). Побування, що наявність загальноповживаних слів містить небезпеку розчинення археологічної термінології в побутовій стихії, вважаємо безпідставними, оскільки наведені слова або мають спеціальні дефініції, або входять до складу термінів-словосполучень і номенклатурної системи.

Археологічною термінологією (терміносистемою) називаємо відносно цілісну сукупність моно- і полігалузевих термінів, які відображають логіко-поняттєву систему археології (*культурний шар, зрубна культура, археологічна культура, поховальний інвентар, неоліт, керамічний комплекс, коло культур, петрогліф, антропоморф* тощо).

Національний характер терміносистеми виявляється не лише в тому, що кількісно переважають слов'янські чи питомі українські терміни, а й у тому, що назви базових археологічних понять створені на національній основі, наприклад: *археологічне джерело, знахідки, збірка, поверхневі збори, розкоп, розкопки, археологічна пам'ятка, культурний шар, давній кам'яний вік, бронзова доба* та ін. Аналіз термінологічних одиниць ґрунтується на загальних теоретичних засадах сучасного термінознавства, передусім на основі теорії терміна та термінологічної системи. З огляду на те, що археологічна термінологія до цього часу не була об'єктом вивчення, опис її на синхронному зрізі поєднано з дослідженням особливостей етимології окремих термінів.

Специфіку УАТ визначають три основні термінополя: 1) польова й теоретична археологія; 2) археологічні джерела (пам'ятки й окремі артефакти); 3) терміни суміжних наук та загальнонаукова лексика.

Термінополе 'польова й теоретична археологія' об'єднує такі тематичні групи: 1) загальні категорії археологічних понять: *археологія, археологічна культура, археологічна періодизація, археологічна пам'ятка, культурний шар, стерильний шар, культурне коло, знахідка, поверхневі збори, відкритий лист* тощо; 2) польові археологічні дослідження: *археологічна розвідка, розкопки, бровка квадрат, розкоп, керн, хронологічні горизонти, стратиграфія, траншея, шурф* тощо; 3) камеральне опрацювання матеріалу: *локальний варіант, господарсько-культурний тип, датування (абсолютне, відносне, перехресне), індустрія, протоцивілізація, автохтонні культури, серіація* та ін.; 4) археологічна періодизація: *кам'яний вік, бронзова доба, залізний вік, палеоліт, мезоліт, енеоліт, епоха великого переселення народів, доісторичний період, ранньослов'янський період* та ін.; 5) методи аналізу артефактів: *геохронологічний, радіовуглецевий, археомагнітний, керамічний аналіз*; 6) якості, властивості артефактів: *збереженість, гомотаксикальність, мікролітичність, синхронність*; 7) технологія виготовлення виробів: *відтискна ретуш, грав'єт, шліфування, клект'он, левалуа, лощення*.

До термінополя 'археологічні джерела (пам'ятки й окремі артефакти)' належать такі підгрупи: 1) місця мешкання давніх людей, житлові будівлі, господарські та культові об'єкти: *акрополь, вал, вогнище, городище, півземлянка, житло, з'ольник, майданчик, майстерня, жертовник, протомісто, скарб, стоянка, тель, х'ора*; 2) поховальні пам'ятки та їх елементи: *вторинне поховання, впущене поховання, гробниця, курган, др'омос, супровідний інвентар (дарунки покійникові), катакомба, кенотаф, кремація, урна, некрополь, креп'іда, могильник*; 3) знаряддя праці та зброя: *анк'ош, б'іф'ас, виїмчасте знаряддя, відбійник (відбивач), відцеп, гостроконечник, граветське вістря, курант, мікроліт, мікрорізець, пластина, скребачка, скребло, сокира-транше́, випрямлювач стріл, гарпун, кельт (різновид бойової сокири), чек'ан, лощило, пальшта́б (тип сокири з боковими закраїнами), пряслице, проторало, руб'іло*; 4) предмети побуту та

прикраси (амулети): *ліпна кераміка, амфора, корчага* (місцевий тип амфори у Київській Русі), *кілік, лійчасті кубки, нашийник, гривна, лунниця, хрест-енколпійон, пектораль*.

Окрему групу (третє термінополе в нашій класифікації) становлять терміни суміжних наук (*горизонт, стратиграфія, неандерталець, доместикація, інкрустація, трасологія, петрогліф, міжльодовиків'я, річкові тераси* та ін.) і полігалузеві лексичні одиниці (*тип, морфологія, комплекс, група, система [суспільств], період, [культурні] аналоги, фрагментарність, фаза, серія* та ін.)

Як відомо, семантичне ядро кожної природно сформованої термінологічної системи становить невелику групу поняттєво об'єднаних лексем, які, з одного боку, традиційно використовуються на різних етапах розвитку суспільства, а з іншого – зазнають певної концептуальної семантизації.

Кожна лексико-тематична група є окремою мікросистемою, члени якої вступають у певні зв'язки між собою. Необхідністю систематизувати предмети, об'єднати їх у певні класи спричинено наданням переваги формам множини, оскільки морфологічній категорії числа іменників властива семантична домінанта. Значення сукупної множинності в археологічній термінології мають лексеми на позначення загальних археологічних понять: *археологічні розкопки, поверхневі збори, масові знахідки, підкурганні поховання; серій предметів: мікроліти, макроліти, різці, нуклеуси, платівки, вкладні, відщепи, чопери і чопінги, проколки* тощо; відходів та слідів інших предметів; *лусочки, сколи, фрагменти, рештки [матеріальної культури], [культурні] залишки, уламки; сліди, відмітини, вм'ятини, відбитки [зернівок]; декору на посуді: насічки, канелюри, жолобки, нігтьові вдавлення, пальцеві защипи, наліпи, наколи, прокопи [під вінцями], племен та народів протоісторичного періоду: скіфи, сармати, готи, фракійці, савромати, неври; носіїв археологічних культур: трипільці, чорнолісці, черняхівці, буго-дністровці, шнуровики, лінійно-стрічковики, катакомбники, ямники*.

У зв'язку з тим, що термін – одиниця історично сформованої термінологічної системи, вважаємо за необхідне простежити формування української археологічної термінології, в історії розвитку якої умовно виділяємо два етапи: міфологічний (донауковий) і науковий. Перший охоплює час від зацікавлення людей знахідками пам'яток минулих епох і відображення цього в мові до середини XIX століття, а другий (з кінця XIX і до сьогодення) пов'язаний з виділенням археології в окрему галузь знань (на перших порах це була допоміжна історична наука), що має специфічний предмет і об'єкт дослідження та свою особливу метамову, яка забезпечує збереження, накопичення й передавання інформації.

У процесі становлення та розвитку метамови української археологічної науки можна умовно виокремити три важливі періоди: 1) кінець XIX – 30-ті

роки XX ст.; 2) кінець 40-их – 80-ті роки XX ст.; 3) з 90-их років минулого століття – до сьогодні.

Виділення зазначених періодів визначають такі критерії: характер суспільно-політичних умов, наявність публікацій українською мовою, фахової періодики, підручників та посібників, словників як наслідку термінологічних надбань фахівців, упровадження нових методів дослідження археологічних джерел, розроблення методики польової археології та камерального опрацювання джерельної бази археологічної науки.

Перший період (кінець XIX – 30-ті роки XX ст.) – початок свідомого формування УАТ, пов'язаний з важливими відкриттями на теренах України, зробленими в другій половині XIX ст., за яких було виявлено значну кількість археологічних об'єктів, започатковано спроби їхньої наукової інтерпретації. Становлення української археологічної термінології пов'язане з іменами В. Б. Антоновича, М. С. Грушевського, Д. М. Щербаківського, Ф. К. Вовка, В. В. Хвойки, М. Я. Рудинського, М. Ф. Біляшівського, С. С. Гамченка, Я. І. Пастернака, О. М. Цинкаловського та ін.

У публікаціях цього періоду чітко окреслено тематичне спрямування термінів: назви базових понять археології: *передісторія* 'археологія', *археологічні збірки*, *археологічні речі*, *спорадичні нахідки*, *культурна вёрства*, *нерушений шар*, *розполóg* 'розташування' [кремінних скалок]; дослідницьких дій: *розвідка щупом*, *пробне копання*, *розко́пини поверхні*; археологічних культур: *гальшта́дська*, *передміке́нська*, *скі́тська* 'скіфська', *культура глиняних мазанок і мальованої посуду* 'трипільська'; археологічних об'єктів: *оса́ди* 'поселення', *ста́ції* 'стоянки', *о́гнища*, *городища*, *палеолітичні кремінярські робітні*, *не́кропіль*, *трипільські точки́*, *могили покорчених кістяків* тощо.

Термінологічні проблеми були ключовими питаннями роботи Археологічної комісії при Науковому товаристві імені Т. Шевченка та археологічних з'їздів кінця XIX – поч. XX ст. Матеріали НТШ свідчать, що українська термінологія формувалася на національному ґрунті з глибоким осмисленням доробку європейської термінологічної школи.

Відсутність норм єдиної української літературної мови позначилася на термінотворенні Київського та Львівського археологічних осередків, що спричинило функціонування досліджуваної термінології у двох варіантах – східноукраїнському та галицькому, пор.: *майстерня* – *робітня*; *археологічна карта* – *археологічна ма́па*; *уламки начинь* – *відпа́дки*; *відщепи кременю* – *облу́пки*, *одлу́пки*, *лу́пане креміння*; *біноклі* – *двоякі́*; *селища* – *оса́ди* тощо.

Кінець 40-их – 80-ті роки XX ст. ознаменований проведенням масштабних археологічних розкопувань. На кінець 80-их рр. XX ст. практично було сформовано й усталено поняттєвий і термінологічний апарат археології, яка набула статусу окремої науки. Проте внормування та розвиток досліджуваної

термінології протягом цього періоду відбувалося в умовах позбавлення пріоритету україномовної науки та шляхом наслідування російської мови.

З 90-их років XX ст. розпочався 3 період, відзначений активізацією лексикографічної діяльності, виданням перших фахових словників українською мовою, зокрема таких, як “Словник-довідник з археології” за загальною редакцією Н. О. Гаврилук (1996 р.), “Словник археологічних термінів” Ю. М. Малєєва (1999 р.), “Словник археологічних термінів (за матеріалами України)”, упорядкований О. М. Титовою (1996 р.); поповненням новими термінами, що відповідають структурі української мови, та спробами усунення лексичного й структурного калькування.

Загальномовні системні відношення – синонімія, полісемія, антонімія – в межах досліджуваної терміносистеми мають певну специфіку.

Синонімія в термінології відбиває різноспрямовані тенденції у процесі її формування та контактування з іншими мовами. Вона зумовлена такими чинниками: різними джерелами термінотворення: *нуклеус* (лат. *nucleus* – ядро) – *ядріще*, *фібула* (лат. *fibula*) – *застібка*, *канелюри* (фр. *cannelure* – паз, жолобок) – *жолобки*, *кремація* (лат. *crematio* – спалювання) – *тілопалення*; функціонуванням повної та короткої форми: *латенська культура* – *латén*, *ашельська пора* – *ашéль*, *мустьєрський технокомплекс* – *мустьє*, *граветські вістря* – *гравéт*; виникненням нових теорій, шкіл, напрямів, які створюють свої засоби номінації археологічних понять: *мезоліт* – *епіпалеоліт*, *некалібровані дати* – *конвенціональні дати*, *стрілчасті нуклеуси* – *конвергентні нуклеуси*. У конкурентній взаємодії таких термінів, які здебільшого функціонують на рівні дублетів, нерідко закладено імпульс для розвитку термінологічної системи.

Окремим випадком синонімії є номінація археологічних культур за різними показовими ознаками комплексу, зокрема за топонімом, де вперше було виявлено епонімні пам’ятки, та за характерною орнаментациєю посуду: *трипільська культура* – *культура мальованої кераміки*; *бабинська* (за назвою с. Бабино) – *культура багапружкової (багатоваликової) кераміки*; *дунайська* – *культура лінійно-стрічкової кераміки*.

До специфічних антонімічних відношень зараховуємо такі протиставлення протилежних чи несумісних понять, які властиві лише археології. Найчастіше антонімічність таких пар встановлюємо на основі дефініцій: *стерильний шар* (без залишків життєдіяльності людини) – *культурний шар* (містить артефакти), *ранньотрипільська культура* – *пізньотрипільська культура*, *відносне датування* – *абсолютне датування*. Формально антонімія може бути виражена лексично й афіксально. Більшість археологічних термінів-антонімів – однокореневі слова, протилежного значення яким надають префікси та препозитивні складові композитів. *синхронність* – *асинхронність [археологічних культур]*, *типове* – *атипове [мустьє]* *макроліти* – *мікроліти*, *палеоліт* – *неоліт*. Антонімічні

мікросистеми не охоплюють усього термінологічного континууму, оскільки не кожне родове поняття може бути представлене полярними видовими.

Полісемія в термінології – вияв категорійної багатозначності. Між значеннями полісемантів у семантичній структурі багатозначних археологічних термінів виявлено лише радіальні зв'язки. Наприклад, усі значення терміна *комплекс* виникли внаслідок об'єднання окремих складників у одне, певним чином організоване ціле. Багатозначність більше властива загальнонауковим термінам, які використовують для позначення специфічних археологічних понять, явищ, процесів, що спричиняє розщеплення первинного значення слова, проте чіткі логіко-семантичні межі терміна стримують вияв полісемії.

У другому розділі **“Структурні типи термінів та способи номінації понять археології”** відповідно до словотвірної структури розглянуто типи археологічних термінів та специфіку номінативних процесів.

Розділ структурований з огляду на загальні теоретичні засади термінологічної номінації, спираючись на які виділено три основні способи поповнення археологічної термінології. По-перше, одним із прийомів номінації спеціальних понять є термінологічна деривація, яка полягає в побудові похідних слів та словосполучень. Другий шлях – семантичний, тобто термінологізація загальновживаних слів. Третій прийом – запозичення термінів з інших мов.

Встановлено, що археологічна терміносистема є синтезом таких структурних типів термінологічних одиниць, як терміни-однослови, терміни-композиції, терміни-словосполучення.

У підрозділі 2.1. “Афіксальне словотворення в УАТ” досліджено способи афіксальної деривації: суфіксальний, безафіксний (нульова суфіксація), префіксальний, префіксально-суфіксальний.

Серед суфіксальних похідних виділено терміни на позначення конкретних та абстрактних понять, процесів, ознак. Суфіксальні деривати мотивовані дієсловами, іменниками, прикметниками.

Виокремлено групу назв знарядь праці первісних людей із формантом **-ач**, який, на думку дослідників, належить до тих суфіксів, що за функціональним навантаженням становлять національну специфіку українського іменникового словотвору: *випрямлювач стріл* – рос. *выпрямитель стрел*, п. *prostownik strzal*; *відтискач* – рос. *отжимник*, блр. *адціскальнік*, *відбивач* – рос. *отбойник*, блр. *адбойнік*.

Творення археологічних термінів за допомогою афіксації характеризується достатньо послідовною семантичною спеціалізацією словотворчих морфем і моделей. Так, понад 90 % назв опрідметнених ознак утворено за допомогою суфікса **-ість**, наприклад, *різнокультурність [пам'яток]*, *мікролітичність [кременю]*, *відщеповість [індустрії]*. Похідні з формантом **-изаці(я)** та його варіантами позначають переважно процеси історико-культурного розвитку:

баденізація – поширення баденської культури, *триполізація*, *індоєвропеїзація*, *неолітизація*, *мезолітизація*. Поліфункціональний суфікс **-иш(-е)** в досліджуваній термінології реалізує словотвірне значення ‘місце, де є залишки чогось’: *городище*, *святилище*, *стійбище*, *кóстище* [бізонів], *вогнище*, *сховище* (яма-сховище), зрідка сему ‘окремі знахідки’: *ядріще*, *гробóвище*.

В археологічній термінології деривати, утворені нульовою суфіксацією, представлені переважно віддієслівними іменниками чоловічого роду. Більшість з них реалізує лише значення наслідку дії: *розкоп*, *вікид* [землі], *розвál* [посудини], *відув* [піску], *лаз* [грабіжницький], *наси́п* [кургану], *злам* [пластини], [хронологічний] *розрíв* тощо.

Порівняно із суфіксальними, в префіксальних похідних простіше та регулярніше можна визначити нарощені значення. Так, префікси в аналізованій терміносистемі використовують для реалізації таких сем, як темпоральні відношення, неповнота вияву ознаки, протилежність, відношення субординації, локативності тощо. Виділяємо групу префіксальних морфем зі значенням темпоральності: **до-, перед-, пра-, прото-, пре-**, які поєднуються з іменниковими й прикметниковими основами: *докерамічний неоліт*, *праслов'янське коло культур*, *праісторія*, *протоцивілізація*, *протонеоліт*, *прену́клеус*. Кількість префіксів може зростати за рахунок префіксоїдів **авто-, ало-, бі-, моно-, епі-, етно-, макро-, мікро-, пост-**: *автохтонна культура*, *постинурові культури*, *епігравéт*, *епімадлénський цикл*, *етноісторична ситуація*, *мікрохронологія могильників*, *мікрорéтуш*.

Загалом у процесах номінації археологічних понять використання афіксів сприяє структурній систематизації досліджуваної терміносистеми, оскільки забезпечує використання однотипних засобів словотворення.

У підрозділі 2.2. “Терміни-композиції” встановлено, що кількість термінологічних одиниць цього типу не перевищує 12 %. Основоскладання відбувається поєднанням: 1) двох слов'янських твірних елементів (*жертвоприношення*, *давньоямна* [культура]); 2) двох чужомовних терміноелементів, здебільшого грецького чи латинського походження (*планіграфія*, *гігантоліти*); 3) чужомовного терміноелемента з власне українським (*неолітознавство*, *нуклеподібний* [уламок]). За нашими підрахунками, в сучасній археологічній терміносистемі значну частину термінів-комполітів становлять похідні, створені на основі греко-латинських компонентів (понад 75 %). Гібридні утворення складають приблизно 17 %, а терміни із двох національних складників – близько 8 %.

Надання переваги термінам-комполітам із греко-латинськими компонентами обумовлене стрункістю їхньої будови, точністю, однозначністю й можливістю творити похідні, а ще, ймовірно, традицією. Разом з тим на українському мовному ґрунті запозичені терміни “обрастають” похідними утвореннями, що

належать до гібридних, як наприклад, назви розділів археології: *палеолітознавство, енеолітознавство, мезолітознавство, бронзознавство, скіфознавство, трипіллязнавство*.

У підрозділі 2.3. “Лексико-синтаксичний спосіб утворення термінів” з’ясовано, що 43 % від загальної кількості термінологічних одиниць становлять терміни-словосполучення. Висока продуктивність лексико-синтаксичного способу зумовлена насамперед великою кількістю різновидів форм досліджуваних археологічних об’єктів. Необхідність номінації кожного варіанта видозміни основної форми в процесі систематизації археологічних пам’яток і знахідок вимагає використання складного терміна, оскільки поєднувальні можливості слів дозволяють формувати ряд понять на основі однієї лексеми.

Структурно терміни-словосполучення сформовані за різними твірними моделями і бувають дво- три- та багатокомпонентні. В аналізованій терміносистемі переважають двочленні терміни-словосполучення, позначені найбільшою частотністю і семантичною стійкістю. Серед них виділено такі структурно-семантичні моделі:

1) модель “прикметник + іменник” $A + N$: *черняхівська культура, польова археологія, мідно-кам’яний вік, багатошарова пам’ятка, бронзова доба, вторинна ретуш*; 2) модель “іменник + іменник” $N + N$ – поєднання іменника в називному відмінку з іменником у родовому: *стратиграфія відкладень, чистота комплексу, датування поховань, ідентифікація артефактів, заповнення житла, носії культури*; 3) модель “іменник + прийменник + іменник” ($N + p + N$) – прийменникове керування: *різець на відщепі, поховання в амфорах, заготовки для нуклеусів*.

Специфіка трикомпонентних конструкцій полягає в тому, що основним елементом для побудови термінів-словосполучень може бути двокомпонентне словосполучення (у більшості випадків) або окреме слово. За способами граматичного оформлення виділяємо такі групи трикомпонентних термінів-словосполучень: 1) поєднання іменника з атрибутивним словосполученням типу іменник + (прикметник + іменник) $N + (A + N)$: *техніка твердого відбійника, коло лінійних культур, культури фракійського гальштату*; 2) поєднання прикметника з атрибутивним словосполученням типу прикметник + (прикметник + іменник) $A + (A + N)$: *волинська неолітична культура, насичений культурний шар, двобічне крайове ретушування*; 3) поєднання прикметника з іменниковим словосполученням прикметник + (іменник + іменник) $A + (N + N)$: *хаотична система розщеплення, культурні нашарування поселень, мікрорізева техніка траншеї*; 4) поєднання іменника з іменниковим словосполученням (ступеневе керування) іменник + (іменник + іменник) $N + (N + N)$: *знаряддя типу раб, прийом потоншення з черевця, індекс спорідненості пам’яток*.

Базою для багатокомпонентних аналітичних термінів є дво- і трикомпонентні словосполучення, наприклад: *двобічно оброблене знаряддя [із зубчастим робочим краєм], пошарові розкопки [великими площами]*.

Підрозділ 2.4. “Семантична деривація як спосіб термінотворення” присвячено аналізу термінологізації загальноновживаних слів, яка відбувається двома шляхами: 1) “довантажуванням” одного із значень загальноновживаного слова науковим змістом; 2) унаслідок метафоричного чи метонімічного перенесення. Так, семантична спеціалізація слів *вогнище*, *сліди*, *розкопки*, *скарб*, *орієнтація материк*, *пластина* тощо відбувається внаслідок виділення властивостей, суттєвих для іменованого наукового поняття й “відсікання” інших значень загальновідомого слова. Простежено, як за спеціалізації змінювалася семантика загальноновживаних слів або термінів, запозичених з інших галузей, як відбувався перерозподіл сем, які ознаки денотата актуалізовано в процесі пізнання, як це відбувалося на номінації.

Пристосування загальновідомих слів для термінологічних найменувань починається з уживання їх в особливих контекстах: *археологічна знахідка*, *археологічна пам’ятка*, *археологічні джерела*, *археологічна культура*, *археологічний паспорт*.

Метафоричні терміни в складі УАТ мотивовані здебільшого зовнішньою або функційною подібністю денотатів. Асоціативно-образного переосмислення у процесі метафоризації зазнають: 1) побутові предмети та деталі одягу: *човники*, *лінзи* [*вогнища*], *вузол* [*пам’яток*], *пола* [*кургану*]; 2) окремі об’єкти: *кам’яні коридори*, [*археологічні*] *джерела майданчики*, *валики*; 3) назви людини та частин її тіла: *венери палеоліту*, [*фасетована*] *п’ятка*, *підощва* [*кургану*]; 4) тварини й частини їхнього тіла: *лусочки* ‘дрібні крем’яні відходи’, *гребінь* [*валу*], *черевце* [*пластини*]; 5) назви рослин та їхніх частин: *коло культур з листяками*, *свідерські верболисті вістря*.

В УАТ значну частину термінів утворено шляхом метонімічного перенесення за суміжністю, переважно в напрямку дія → місце (*поселення* – дія за значенням ‘поселити’ і *поселення* – у давні часи місце осілого життя людей, що виникло з розвитком землеробства) дія, процес → наслідок (*планування* – похідне від *планувати* ‘розмітити яке-небудь місце під що-небудь відповідно до плану’ і *планування* [*городищ*] – система розташування будівель на давніх поселеннях; *скупчення* ‘дія за значенням *скупчити* і *скупчитися*’ і *скупчення* [*артефактів*] – ‘велика кількість зібраних, зосереджених в одному місці предметів’).

У підрозділі 2.5. “Іншомовні запозичення в складі археологічної терміносистеми” досліджено прямі й опосередковані запозичення із генетично споріднених і неспоріднених мов.

Найбільше запозичень зафіксовано з класичних – старогрецької та латинської – мов. Найвагоміша частка грецизмів зафіксована в розділі археології, об’єктом дослідження якого є античні міста-держави Північного Причорномор’я: *акрополь* (гр. *akropolis* ‘верхнє місто’) – укріплена частина давньогрецького

міста, яка розташована на підвищенні, *дрóмос* (гр. *dromōs* ‘біг, шлях’) – коридор, що веде в поховальну камеру під курганом, *агóra* (гр. *agora* ‘площа’), *некрóполь*, *кенотáф*, *кераміка*, *кérнос*. Керамічний комплекс виробів представлений специфічним грецьким посудом: *ніфос*, *лутéрій*, *кράтер*, *амфора*, *кілік*, *кіáф*, *гідрія*, *ойнохóя* тощо.

З латинської мови запозичені терміни *субстрат* (від лат. *substratum* ‘основа, підстилка’) – в археології елементи місцевої матеріальної культури в складі культури прийшлого населення, *фібули* (лат. *fibula*) – металеві застібки в формі англійської шпильки, поширені з часів бронзового віку до раннього середньовіччя, а також *артефакт*, *інвентар*, *інду́стрія*, *кельт*, *катакомба*, *цивілізація*, *колумба́рій*, *колекція*, *ну́клеус*, *урна* тощо.

Продуцентами і посередниками у виробленні національних засобів для номінації спеціальних понять археології були здебільшого російська, французька, німецька і польська мови. Значний відсоток археологічних термінів походить із французької мови внаслідок безпосереднього запозичення, структурного калькування, семантичної інформації на етапі становлення української археологічної терміносистеми в кінці XIX – першій третині XX ст.: *ангóб*, *зонд*, *клектóн*, *барботі́н*, *біноклі*, *браслет*, *ретуш*, *гравéт*, *естáмп*, *канелюри*, *реставрація*, *періодизація* тощо. Безпосередніми запозиченнями з французької мови є назви періодів давньокам’яного віку та мезоліту, виділені вперше археологом Габріелем де Мортільє, який, орієнтуючись на технологію виготовлення кам’яних знарядь (оббиванням, розколюванням, ретушуванням), поділив палеоліт Франції на кілька періодів: *шель*, *ашéль*, *мустьє*, *солютрэ*, *мадлén*. Назви походять від топонімів, наприклад, *азильська культура* – від назви печери Мас Д’Азіль, *мадлен* (*мадленська культура*) – від печерної стоянки Ла-Мадлен. Подібні терміни ніби мігрують із мови в мову.

В окрему групу виділено інтернаціоналізми, які на наш погляд, не порушують внутрішньої структури мови, вони забезпечують контакти з іншими мовами, відображаючи єдиний поняттєвий простір археології як науки.

Результати дослідження узагальнено у **висновках**.

Відповідно до загальнотеоретичних засад термінознавства сучасну українську археологічну терміносистему визначаємо як історично сформовану відносно цілісну сукупність моно- і полігалузевих термінів, які відображають логіко-поняттєву систему археології та характеризується парадигматичними, синтагматичними і словотвірними зв’язками та відношеннями.

Найосновнішою ознакою досліджуваної термінології є системність, яка реалізована двопланово: на рівні змісту терміни забезпечують адекватну номінацію відповідного поняття, на рівні словесного вираження відбивають взаємозалежність між поняттями. Системність термінів археології зумовлена системністю складових підсистем, логічними й мовними чинниками, які забезпечують цілісність її організації.

Археологічна терміносистема відображає в структурі компонентів, що входять до її складу, предметно-логічні зв'язки й відношення відповідних понять, які об'єктивно існують. На основі класифікації археологічних понять відповідно до основних семантичних категорій виокремлено три основні термінополя: 1) польова й теоретична археологія; 2) археологічні джерела (пам'ятки й окремі артефакти); 3) терміни суміжних наук та загальнонаукова лексика.

Основи української археологічної терміносистеми були закладені в останні десятиліття XIX й на початку XX ст. На формування й еволюцію української археологічної терміносистеми впливали передусім позамовні чинники, зокрема, відкриття значної кількості археологічних пам'яток на теренах України в другій половині XIX ст. та виділення археології в окрему галузь історичної науки. У процесі становлення та розвитку метамови української археологічної науки можна умовно виокремити три важливі періоди: 1) кінець XIX – 30-ті роки XX ст.; 2) кінець 40-их – 80-ті роки XX ст.; 3) з 90-их років минулого століття – до сьогодні.

Досліджуваній термінології властиві ті ж лексико-семантичні процеси, що й лексичній системі української літературної мови, а саме: синонімія, антонімія, полісемія, які, проте, мають певну специфіку.

Важливою ознакою термінів-синонімів є їх здатність виконувати в науковому тексті функції заміщення й уточнення. Синонімічні ряди зумовлені різними джерелами термінотворення, структурним варіюванням терміна, появою нових шкіл, напрямів, які створюють свої засоби номінації археологічних понять, процесами термінологічної стандартизації та кодифікації. Терміни-синоніми можуть відбивати пошук найоптимальнішої назви наукового поняття.

Антонімічна мікросистема об'єднує у більшості випадків однокореневі терміни, протилежного значення яким надають префікси. Безумовно, антонімія в археології зумовлена бінарністю наукових понять, проте терміни – елементи лексичної системи мови і, хоча мають свою специфіку, все ж не відмежовані від загальномовних парадигматичних відношень.

Між значеннями термінів-полісемантів установлюються переважно радіальні зв'язки. Полісемія в термінології зумовлена двома чинниками: по-перше, розвитком археології і, як наслідок, розщепленням первісних значень термінів, по-друге, пристосуванням для вираження спеціальних понять загальнонавчаних слів і загальнонаукових термінів.

За формально-структурною будовою виділено терміни-слова (57 %) і терміни-словосполучення (43 %). Номінація археологічних понять здійснюється внаслідок використання внутрішніх ресурсів мови та запозичень. Поповнення термінологічного словника відбувається морфологічним, лексико-синтаксичним та лексико-семантичним способами термінотворення, а також запозиченням іншомовних термінів.

Найпродуктивнішими способами термінотворення є лексико-синтаксичний та суфіксація. Активне використання стандартних словотвірних моделей зумовлене тим, що вони забезпечують структурно-мовну системність термінів. Широка можливість різного комбінування термінологічних словосполучень із двох, трьох і більше слів сприяє швидкому утворенню нових термінів для позначення наукових понять.

Археологічній терміносистемі, сформованій на основі загальноновживаних слів, притаманні такі способи їх термінологізації: 1) розширення семантики загальноновживаного слова “довантажуванням” одного зі значень науковим змістом, 2) метафоричне чи метонімічне перенесення. Переосмисленню підлягають загальноновживана лексика й термінологічні одиниці інших галузевих термінологій, які можуть відбиратися для позначення наукових понять на основі подібності ознак чи функцій предметів, суміжності, прямої або фігуральної аналогії до відомих об’єктів, явищ, предметів.

Одним із вагомих шляхів поповнення та розвитку української археологічної термінології є входження до її складу значної кількості іншомовних термінів. За нашими підрахунками, 41 % археологічних термінів – це іншомовні слова. Найбільше запозичень зафіксовано з класичних – старогрецької та латинської – мов. Продуцентами і посередниками у виробленні національних засобів для номінації спеціальних понять археології були в основному російська, французька і польська мови.

Отже, в дисертації на семантичному, лексичному й словотвірному рівнях виявлено національну специфіку й інтернаціональну сутність сучасної української археологічної терміносистеми. Встановлено, що джерела формування досліджуваної термінології гетерогенні, але основним її генетичним джерелом є лексичні й словотворчі ресурси національної мови.

Подальші наукові розвідки, присвячені вивченню специфіки української археологічної терміносистеми, будуть важливими в науково-теоретичному і в практичному відношенні, насамперед у визначенні шляхів і способів її впорядкування, стандартизації та кодифікації на сучасному етапі, укладання нормативного тлумачного словника археологічних термінів, потреба в якому вже давно виникла у спеціалістів.

Основні положення дисертації викладено в таких публікаціях:

1. Локайчук С. М. Семантична деривація в процесі термінотворення (на матеріалі археологічної лексики) / Світлана Локайчук // Філологічні студії: науковий часопис. – Луцьк, 2003. – № 1 (21). – С. 59–63.

2. Локайчук С. М. Словосполучення термінологічного типу в аспекті ономасіології / Світлана Локайчук // Українське мовознавство : зб. наук. праць. – К. : Вид. Дім Д. Бураго, 2004. – Вип. 27–28. – С. 16–19.

3. Локайчук С. М. Короткий словник археологічних термінів / Світлана Локайчук // Культура Волині та Волинського Полісся княжої доби / М. Кучинко, Г. Охріменко, В. Савицький. – Луцьк : Волин. обл. друкарня, 2008. – С. 300–306.

4. Локайчук С. М. Антонімічні відношення в сучасній українській археологічній термінології / С. М. Локайчук // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки : мовознавство : зб. наук. праць. – Луцьк : РВВ “Вежа” Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. – № 10. – С. 54–58.

5. Локайчук С. М. Інтернаціоналізми в сучасній археологічній терміносистемі української і польської мов / С. М. Локайчук // Мова і культура : науковий журнал. – К. : Вид. Дім Д. Бураго, 2009. – Вип. 11. – Т. 8 (120). – С. 120–125.

6. Локайчук С. М. Словник археологічних термінів (кам’яна доба) / Світлана Локайчук // Охріменко Г. В. Кам’яна доба на території Північно-Західної України (XII–III тис. до н. е.). – Луцьк : Волин. обл. друкарня, 2009. – С. 513–519.

7. Локайчук С. М. Термінологізація загальновживаних слів в українській археологічній терміносистемі / Світлана Локайчук // Українська термінологія і сучасність : зб. наук. праць. – К. : КНЕУ, 2009. – Вип. 8. – С. 142–146.

8. Локайчук С. М. Іншомовні запозичення в українській археологічній терміносистемі / С. М. Локайчук // Актуальні проблеми сучасної філології. Мовознавчі студії : зб. наук. праць Рівненського державного гуманітарного університету. – 2009. – Вип. 17. – С. 49–55.

АНОТАЦІЯ

Локайчук С. М. Сучасна українська археологічна терміносистема (структурно-семантичний аспект). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.01 – українська мова. – Волинський національний університет імені Лесі Українки. – Луцьк, 2009.

У дисертації вперше в українському мовознавстві здійснено комплексний лінгвістичний аналіз історично сформованої української археологічної терміносистеми як складника національної термінології. До наукового обігу залучено фактичний матеріал (понад 2500 однослівних та складених термінів), який досі не був предметом лінгвістичного аналізу. На сучасному синхронному

зрізі розглянуто сукупність термінів археології, їхній склад і структурні типи, визначено основні джерела та способи номінації археологічних понять, проаналізовано лексико-семантичні явища, які відображені в археологічній терміносистемі. У роботі встановлено, що наукові основи досліджуваної термінології були закладені в останні десятиліття XIX й на початку XX ст., запропоновано періодизацію її розвитку, виявлено національну специфіку й інтернаціональну сутність сучасної української археологічної терміносистеми на семантичному, лексичному й словотвірному рівнях.

Ключові слова: українська археологічна терміносистема, спеціальне поняття, структурні типи термінів, номінація, термінотворення.

АННОТАЦИЯ

Локайчук С. М. Современная украинская археологическая терминосистема (структурно-семантический аспект). – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.01 – украинский язык. – Волынский национальный университет имени Леси Украинки. – Луцк, 2009.

В диссертации впервые осуществлен анализ системной организации украинской археологической терминологии (УАТ) в лексико-семантическом и структурно-словообразовательном аспектах, определены тематические группы в составе УАТ, основные источники формирования и способы образования терминов; лексико-семантические явления, имеющие место в археологической терминологии. Материалом исследования послужили археологические термины, представленные в специальной литературе, как в сфере фиксации, так и в сфере функционирования.

Организация современной украинской археологической терминосистемы проанализирована на уровне логико-понятийной и языковой системности. Археологическая терминосистема отражает в структуре составляющих ее компонентов объективно существующие предметно-логические связи и отношения соответствующих понятий. Специфику УАТ определяют три основных тематических пласта: 1) полевая и теоретическая археология; 2) археологические источники (памятники и отдельные артефакты); 3) термины смежных наук и общенаучная лексика.

В связи с тем, что термин является единицей исторически сложившейся системы названий специальных понятий, исследование современного состояния УАТ произведено с учетом формирования метаязыка украинской археологической науки.

Языковая системность терминов археологии проявляется в общеязыковых лексико-семантических явлениях – синонимии, антонимии, многозначности. Явление синонимии органически свойственно исследуемой терминологии в целом, что обусловлено особенностями языка археологии как разновидности научно-гуманитарного подстиля. Синонимия порождена совершенствованием научных знаний в области археологии и, следовательно, необходимостью выбора наиболее точного термина, возможностью структурного варьирования названия, вероятностью номинации специальных понятий собственно украинскими и заимствованными лексемами. Антонимия рассмотренных терминов поддерживает логико-понятийную системность, отображая бинарность понятий в классификационной схеме науки. Ограниченность проявления отношений полисемии обусловлено спецификой объекта археологии, предполагающей преимущественное использование предметно-конкретной лексики.

Система терминов открыта для возникновения новых наименований – простых и составных. Наиболее продуктивным способом образования археологических терминов является лексико-синтаксический, обусловленный значительным количеством разновидностей форм терминируемых археологических объектов.

Часть общелитературных слов подвергается в языке науки переосмыслению применительно к потребностям номинации археологических понятий. Продуктивными способами семантической деривации выступают сужение значений общелитературных слов, метафоризация, метонимия.

Важным источником пополнения археологической терминологии в процессе ее формирования служат заимствования, включающие иноязычные термины и калькирование.

Ключевые слова: украинская археологическая терминосистема, специальное понятие, структурные типы терминов, номинация, терминотворчество.

SUMMARY

Lokaychuk S. M. Modern Ukrainian archeological terminological system (structural-semantic aspect). – Manuscript.

Thesis for the obtaining a scholarly degree of the candidate of the philological studies in the specialty 10.02.01 – Ukrainian language. – Lesya Ukrainka Volyn National University. – Lutsk, 2009.

Complex linguistic analysis of historically formed Ukrainian archeological terminological system as a component of national scientific terminology was realized in thesis for the first time in Ukrainian science of language. An actual material (over 2500 one-word and compound terms), which has not been the subject of the scientific

analysis yet was included into scientific circulation. The terms system of archeology, their composition and structural types were considered, the principal sources and denomination methods of archeological notions were determined, lexically-semantic phenomena, which are in archeological terminological system were analyzed at modern synchronous stage. In thesis it was established that the scientific foundations of research terminology were formed in last decades XIX and at the beginning of XX century, the periodization of its development was proposed, the national specificity and international essence of modern Ukrainian archeological terminological system was discovered at semantic, lexical and word-formation levels.

Key words: Ukrainian archeological terminological system, special notion, structural types of terms, denomination, terms-formation.

Підписано до друку 01.12.2009 р. Формат 60×90¹/₁₆.
Обл.-вид. арк. 0,9. Ум. друк. арк. 0,9. Тираж 100 прим. Гарнітура Times.
Друкарня Волинського національного університету ім. Лесі Українки.
43025, м. Луцьк, просп. Волі, 13. Зам. 286.